

TÜRK TIB TARİHİ ARKİVİ

Archives d'Histoire de la Médecine Turque

Archiv für Geschichte der Türkischen Medizin

Istanbul Üniversitesi tarafından neşrolunur.

İSTANBUL 1943

İLK RÖNTGENCİLİMİZDEN Dr. ESAD FEYZİ HAKKINDA 1874 — 1901

Dr. A. Söheyl Ünver

Dr. Esad Feyzi bizde ilk defa Röntgen şuaatı tatbikile meşgul olan hekimlerimizdendir. Bir kısım hekimler ve hayatında Esad Feyziyi tanıyanlardan bazıları bu fikirdedir. Röntgen şuaatı ve tatbikatı tıbbiyesi hakkında ilk yazıyı yazan muhakkak kendisidir. Bu makaleyi biz Besim Ömer Akalının 1315 senesinde neşrettiği (Nevsali Afiyet) den öğreniyoruz (1).

Bir de Radyolog Dr. Rifat Osmanın bize bıraktığı hatıratına göre bu işle ilk evvel Esad Feyzi ile kendisi meşgul olmuştur. İki de tıbbiye son sınıf talebesindendir ve ilk defa bize harb yaralısında Röntgenle kurşunun yerini tayin eden bu iki Türk tib talebesidir. Bunu İstanbul Üniversitesi Rektörü O. Prof. Cemil Bilsel 1 haziran 1937 de Radyoloji enstitüsünün küşad resmindeki nutkunda (Cihan tib tarihinde harb yaralısında kurşunu Röntgen cihazile ilk tesbit eden Türkler) cümlesile tarihe tekrar maletmiştir.

Rifat Osmanın tib tarihi enstitüsünde mahfuz hatıratı suretine göre ve darülfünun tib fakültesi müderrislerinden operatör Cemil paşa (general Cemil Topuzlu), Dr. Raşit Tahsin tarafından da ikisinin beraber bu işe başladıkları tasdik olunmaktadır (2). Demek bizde Röntgen tatbikatı tarihinde bu iki ismi beraber zikretmelidir. Bu şeref her ikisine racidir.

Dr. Esad Feyzi mektebi tıbbiyede hikmet muallim muavinliği yapmış, hikmeti tabiiye ders kitabını yazmıştır. Röntgen şuaatı ve tatbikatı tıbbiye ve cerrahiyesine dair yazıları vardır. İlmülarz vel maadin kitabını vücuda getirmiştir. Bütün bunlar maalesef

(1) Dr. Esad Feyzi - mektebi tıbbiye şahane hikmeti tabiiye muallim muavini, Röntgen şuaatının sureti istihsalı, havassı, mahiyeti ve tatbikatı tıbbiyesi. Nevsali Afiyet, 1315. S 223 - 234

(2) Dr. A. Söheyl Ünver - Türklerde radyolojinin başlangıcına dair: A propos du commencement de la Radiologie en Turquie, Klinik Radyoloji, N. 1. 1940,

genç yaşından ölünceye kadar bu yolda ve ilmi çalışmalarının meyvalarıdır.

Dr. Rifat Osman da 1932 senesinden önceye kadar Radyo-

Dr. Esad Feyzi

loji sahasında çalışmış, Edirne, Selânik ve Manastır askeri hastanelerinde Röntgen servislerini kurmuştur. Edirne hastanesinde Röntgen şefliği yapmış ve en nihayet Haydarpaşa hastanesi Röntgen mütehassıslığından tekaüd olmuştur. Yani hep bu sahadâ çalışmış ilk Radyoloji mütehassıslarımızdandır.

Her ikisi hakkında aynı mütaleayı yürüttükten sonra Esad Feyzinin ilk defa burada neşretmek vesilesile hayatına dönelim. Dr. Rifat Osmanın da hatıratı (3) ve resmî (4) müteaddit vesilelerle neşredilmiştir.

Esad Feyzi, kolağası Feyzi ağasının oğludur. Osmanlı müellifleri (cilt 3. etibba faslı) zamanımız etibbasının en zekilerinden olup İznik kurasındandır. Fakat bu hatâ düzeltilmelidir. Esad Feyzi biraderzadesinin tercümeihal varakasına göre Feyzi ağanın pederi Üsküdarlıdır. Valdesinin pederi kadı olduğundan Bursa vilâyetinde bulunmuş ve Gemliğin civarında arazi ve emlak almıştır. İşte Feyzi ağa Gemliğin Pazarköy nahiyesinde Gümeç karyesinde doğmuştur, Esad Feyzi İstanbulludur. Mevlevihane kapısındaki evinde 1874 de doğmuştur. İlk okuduğu mektep Davutpaşa askeri rüşdiyesidir. Tibbiye idadisine girmiş ve mektebi tıbbiyede okumuş ve 1897 senesinde yüzbaşılıkla neşet etmiştir.

Daha talebe iken fizik, kimya ve riyaziyede çok istidad göstermiş ve bilâhare hikmeti tabiiye muallimi İsmail Ali bey yanında asistan gibi çalışmıştır.

Arkadaş ve muasırlarından Dr. kimyager merhum Mustafa Muhlis ve Dr. kimyager rahmetli Fehmi Rızanın naklettiklerine göre (5) tedarik ettiği bir tek ampul ile Röntgen şuaı tecrübelerile meşgul olmuş. Sınıf arkadaşı kimyager Fehmi Rıza ile Dolmabahçe gazhanesinde tedarik ettikleri karni kömürünü eğeliyerek ve eski pillerin tutyalarından istifade ederek vücuda getirdiği pillerle elektrik teminine ve ampulu işletmeğe muvaffak olmuştur. İlk defa olarak da merhum kimyager Ali Rıza beyin elinin resmini çıkarmış. Fakat bu tecrübenin tarihi tesbit edilmemiştir ve bir rivayettir.

1313 (1897) Yunan muharebesinde İstanbula getirilerek Yıldız hastanesine yatırılan mecruhların vucutlarında kurşunların yerini yine sınıf arkadaşı Dr. Rifat Osman (2) ile birlikde tesbit ederek operatör Cemil paşanın mezkûr hastane sertabibi iken yaptığı ameliyeleri kolaylaştırmışlardır.

Dr. Rifat Osman ile birlikde Röntgen şuaının harblerde ilk defa yaralılara tadbiki şerefının Türkiyeye nasip olmasında âmil

(3) Dr. A. Süheyl Ünver. Dr. Rifat Osmana göre bize Radyolojinin başlangıcı. Tedavi kliniği mecmuası N. 38. 1937

(4) Osman Ergin. Dr. Rifat. Osman bey, İstanbul belediye mecmuası 1930.

(5) Bu izahat biraderzadesi Karaköy eczanesi sahibi eczacı Hüseyin Hüsnü Arsan tarafından toplanıp verilmiştir.

olmuştur. Yunan harbi esnasında İstanbula gelen Alman Salibi Ahmer heyeti huzurunda bazı tecrübeler yapılmıştır ve bu tecrübeler mezkûr heyetin takdirini kazanmıştır.

1314 (1898) de tıbbiyeden yüzbaşılıkla çıkan Esat Feyziyi kura ile Yemene tayin ederler. Fakat bu yüksek istidatlı gencin burada inkişafını arzu eden hocaları Dr. Esat paşa ve İsmail Ali beyler nihayet emellerine muvaffak olmuşlar ve kendisini İstanbulda alıkoydurmışlardır. Artık o mektebde hikmet hocası İsmail Ali beyin yanında çalışmalarına devam etmiştir.

Esat Feyzi bilhassa fizik, riyaziye ve resimde çok istidat göstermiştir. Mektebde bozulan fizik aletlerinin tamirlerini kendisi yapar ve tarihi tabii müzesi için hayvan tahnitleriyle de meşgul olurdu.

Esat Feyzi esaslı bir surette inkişafını ilerletirken henüz 27 yaşındadır. Evlenir ve mesut bir aile kurar. Tecchülünün 3 üncü ayında yüzünde çıkan bir sivilcenin erezipel ihtilâtından pek sevdiği ilim muhitinden ve aile bucağından ayrılır. Hazin bir merasimle ve kendisini sevenlerin teşyi'yle Karaca Ahmedin bir köşesine defnedilir, ruhu da bizde Röntgen tarihinin başlarından birisinin timsali alarak Tıp Tarihimizin kaynağına katılır.

Röntgen şuaatının sureti istihsali, havassı, mahiyeti, tatbikatı tıbbiyesi hakkında 1315 senesinde Nevvâli Afiyet nüshasında 3 bahisde izah olunmak üzere mühim bir yazı yazmıştı demiydik. Bu yazı Röntgen şuaasının ilk keşfolunduğu senelere aid nazariyelerinin hülâsasını havidir. Tatbikata aid 2 resim ile beraber hastalıklarda bu şuaanın gösterdiği neticeler de anlaşılır bir surette izah edilmiştir.

Mektebi Tıbbiyede hikmeti tabiiye muallim muavini İken 1316 (1900) da yazdığı İlmî arz ve maadin kitabında hocası İbrahim Lütfü paşanın direktiflerini esas tutmaktadır. Kitabı, o senelerde yazılmış Fransızca bir eserden iktibaslarla doludur. Lâkin kendisinden de faydeli malûmat ilâve etmiştir. Bilhassa zelzele bahsinde senelerini zikrederek memleketimizdeki sarsıntılara ait dikkate şayan malûmat vermiştir. Dağların teçekkülleri bahsinde (İbnî Sina hazretleri . . .) cümlesile onun bu husustaki mütalaa-sını ileri sürmektedir. Herhalde ders kitabı olarak hazırlanan bu eser bizde ilmi arz ve maadin hakkında yazılmış eserler meyanında gösterilmeğe değer. Osmanlı müellifleri (cilt 3. etibba faslı) kendisinin ilmi arz muallim muavinliği yaptığını da tercemei haline ilâve etmiştir. Yaşının pek genç olmasına rağmen iyi lisan

bildiği anlaşılmaktadır. İlmî arz ve maadine ait şark ve garp ıstılahlarını eyi kavramış ve mukabillerini bulmuştur. Eserde kendisinin ilmi bir kafa ile çalıştığına bahis başları ve bazı ıstılahların Fransızca mukabillerini koyması ve kelimeler üzerinde etimolojik tahliller yapmakta olması diğer bir misaldir.

Ayrıca hikmeti tabiiye eserini tedkike muvaffak olmadık.

Genç yaşında ufak bir talihsizlikle ölmeyeydi çok eser bırakacağından haklı olarak ümidvar bulunuyorduk.

HEKİM BEŞİR ÇELEBİ VE FATİHİN EDİRNEDEKİ SARAYI

Dr. A. Süheyl Över

Doktor merhum Rıfat Osman Tosyalı üstadımız bundan 14 sene evvel bize (Risalei Beşir Çelebi, Menakıbı medinei Edirne) diye yazma 15 sayfa bir eser hediye etmişti. Fatihin hayatı ve onun ca büyük eseri külliyyenin tarihini yazarken bu esere tekrar göz gezdirdik ve Fatih'e ve Edirnedeki sarayına ait şu satırları aldık.

... Sultan gazi Mehemmet han Edirne'de yeni tahta cülûs etmişlerdi. İttifak bir gün Beşir çelebinin evsafı meclisi şeriflerinde zikrolunup ziyade tarif ettiklerinde Sultan gazi Mehemmet han hakimi mezbure derunu dilden meyledip derhal Karaman oğlu İbrahim beğ'e name tesvid edüp kâsıt birle İbrahim beğ'e vasıl oldukta emri âlilerine imtisal edüp hekimî, izzeti tam birle, Meramı bahşlerine irsal ettiklerinde menzili katedüp gelip şehri Edirne'de sarayı atikte padişahı âlempinâh hazretlerine mülâkat edip hayli müsahebet ettiler. Zira Sultan gazi Mehemmet han dahi âlim hâmil padişah idi. Ülemaya muhip olup her kande bir âlim ve fazıl kimseyi istima' eylese elbette talip olup ve götürüp musahebeti şerifelerinde müşerref olurdu.

Pes hekimden olkadar haz eyledi ki tabir olunmaz. Bir nice ruzigar hizmeti şeriflerinden durtmeyüp bir an musahebetlerinden hali olmazlardı.

İttifak Sultan Mehemmet han hazretlerinin nehri Tunca üzerinde bir muhtasar köşkü vardı. Merhum Gazi Murat han bina